

Uspostavljanje mreže Natura 2000 u
Crnoj Gori

Razvoj nacionalnih krijerijuma za odabir SPA područja u Crnoj Gori

Mart 2017

Ovaj dokument finansira Evropska komisija. Rad je rezultat nezavisnog istraživanja i ne odražava nužno poglede i mišljenja Evropske komisije.

Kontrola dokumenta

Autor	Borut Rubinic
Garancija kvaliteta	Mati Kose

Status dokumenta

Dostavljen	08.03.2017	
Verzija	2.0	
Status	Nacrt	
	Čeka odobrenje	
	Odobreno	x

Istorija promjena

Verzija	Datum	Pripremio	O verziji
1.0	01.02.2017	AAM Consulting	Nacrt će biti predstavljen na radionici o kriterijumima za odabir SPA područja
2.0	08.03.2017	AAM Consulting	Nacrt je poslat članovima UO na odobrenje

Sadržaj

I UVOD	4
II OPŠTA GEOGRAFSKA I EKSPERTSKA POZADINA	5
III PRIPREMA KRITERIJUMA ZA ODABIR SPA PODRUČJA	6
IV KRITERIJUMI ZA ODABIR SPA PODRUČJA	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
V ZAKLJUČCI	17

I UVOD

Program Međunarodno značajno područje za ptice (IBA - Important Bird Areas), koji je razvila i uvela organizacija BirdLife International, također obuhvata i C kriterijume uvedene radi određivanja IBA područja u zemljama članicama Evropske unije u skladu sa Direktivom Savjeta o očuvanju divljih ptica (79/409/EEC), poznatijom kao "Direktiva o pticama". U trenutku pristupanja Evropskoj uniji, svaka nova zemlja članica je dužna da odredi IBA područja, ispunjavajući C kriterijume - ova područja su važna osnova za određivanje SPA područja (Područja posebne zaštite) i sastavni su dio Natura 2000 mreže za očuvanje, sa posebnim ciljem zaštite područja svih ugroženih vrsta ptica na nivou EU. Sve obaveze predviđene Direktivom o pticama postaju formalno-pravno obavezujuće od dana pristupanja EU. Uprkos tome što Crna Gora još uvijek nije zemlja članica EU, očekuje se da to i postane u bliskoj budućnosti, stoga je ranije razvijanje Natura 2000 mreže odluka i preduslov mreže očuvanja, koja će veoma brzo postati jedan od najvažnijih formalno-pravnih sredstava očuvanja prirode u zemlji. Koristeći mogućnosti ovog projekta, Crna Gora pokazuje svoju političku volju, odlučnost i savremen trend, koji će kada se proces početne Natura 2000 mreže realizuje omogućiti da se naša zemlja nađe u veoma savremenom položaju, kao i usklađivanje sa ustavnom odlučnošću zemlje da bude država sa jakim osjećajem za očuvanje i zaštitu svog izuzetno bogatog biodiverziteta.

II OPŠTA GEOGRAFSKA I EKSPERTSKA POZADINA

Sredozemni biogeografski region je od velikog značaja za migraciju ptica. Blage zime, u kombinaciji sa dostupnošću močvarnih i drugih staništa, pružaju idealno utočište milionima ptica koje migriraju u ili kroz ovaj region svake godine. Područja posebne zaštite (SPA područja) se biraju na osnovu svakog regiona ponaosob. Zajedno sa područjima od značaja za Zajednicu (SCI područjima), koja kasnije postaju posebna područja očuvanja (SAC područja) definisana u Direktivi o pticama, SPA područja (definisana u Direktivi o pticama) izabrana za svaki biogeografski region ponaosob sačinjavaju ekološku Natura 2000 mrežu.

Ova aktivnost ima za cilj da snažno doprinese ispunjavanju svih zahtjeva Direktive o pticama. Slično Direktivi o staništima, tim angažovanih stručnjaka je pripremio kompletan spisak vrsta ptica iz Aneksa I, uz procjenu populacije za vrste ptica gnjezdarica i zimovalica.

Do 20. jula 2016. godine, 167 vrsta je putem ekspertske procjene prepoznato kao potencijalno važno za proces određivanja SPA područja u Crnoj Gori. Spisak uključuje i sve migratorne vrste ptica koje se redovno pojavljuju, posebno one koje ispunjavaju kriterijum prisustva biogeografske populacije više od 1%, te su važne za ispunjenje zahtjeva navedenih u Članu 4.1 i 4.2 Direktive o pticama. Ovim obavezama se propisuje da je zemlja članica dužna da odredi SPA područja za sve vrste ptica iz Aneksa I, ali i za sve migratorne vrste ptica koje se redovno pojavljuju, koje je neophodno očuvati. Crna Gora je postigla mnogo u pogledu ispunjavanja uslova Direktive o pticama. Najveći dio posla obavio je Centar za zaštitu i proučavanje ptica (CZIP), nevladina organizacija koja je podružnica BirdLife International-a, sa zadatkom identifikacije IBA područja - prethodnika SPA područja, klasifikovanih u skladu sa Direktivom o pticama (up. presude Evropskog suda pravde u predmetu broj C-3/96). Preliminarni spisak postojećih (određenih od strane BirdLife International-a) i potencijalnih IBA područja može se naći na: <http://www.birdwatchingmn.org/podrucja-za-ptice/iba-crne-gore>, dok su referentne liste svih značajnih vrsta ptica objavljene u internom izvještaju i predstavljene Vladi Crne Gore i drugim zainteresovanim stranama tokom jula i avgusta 2016 godine od strane AMM projektnog tima.

III PRIPREMA KRITERIJUMA ZA ODABIR SPA PODRUČJA

Kao krajnju, najnoviju i najrelevantniju referencu uzeli smo referentnu listu koju je pripremio AAM ekspertski tim tokom ljeta 2016 godine. Ovaj spisak je rezultat temeljnog istraživanja istorijskih podataka, Spiska vrsta ptica koje se redovno pojavljuju u Crnoj Gori, upoređenog sa Aneksom I Direktive o pticama, Spiska migratornih vrsta ptica koje se ne pojavljuju redovno u Crnoj Gori i nisu navedene u Aneksu I Direktive o pticama, izabranim na naučnoj osnovi i po važnosti očuvanja. Referentna lista je ponovo uzeta u obzir za pripremu kriterijuma za odabir SPA područja u Crnoj Gori, ali je ovaj put upoređena sa strožijim kriterijumima i prije svega upoređena sa najrelevantnijim podacima o kvalitativnim procjenama populacija.

Kompletan spisak vrsta ptica iz Aneksa I Direktive o pticama kao i migratornih vrsta ptica koje se redovno pojavljuju, obradili smo koristeći metodologiju koju je razvio BirdLife Internacional. Ukratko, metodologija zahtijeva analizu statusa pojavljivanja svake pojedinačne vrste u zemlji, kao i opravdavanje razloga uključivanja i isključivanja vrsta sa referentnih lista vrsta ptica u Crnoj Gori za potrebe identifikacije područja posebne zaštite (SPA područja).

Kao bibliografsku osnovu za referentne liste i za razvijene SPA kriterijume, koristili smo nekoliko referenci:

- 1) *Saveljić, D., Jovičević, M. (2015): Popis ptica Crne Gore sa bibliografijom. Centar za zaštitu i proučavanje ptica. Podgorica.* Ovaj popis ptica je uzet kao najrelevantniji spisak svih vrsta ptica koje se pojavljuju u Crnoj Gori. Dodatno je unaprijeđen sa procjenama populacije za sve relevantne vrste ptica: Aneks I, kao i migratornim vrstama ptica koje dosežu određeni biogeografski prag u Crnoj Gori (veličina praga je određena i ustanovljena u direktnoj konsultaciji sa BirdLife International-om i dodatno je razmatrana sa svim relevantnim zainteresovanim stranama) - pragovi su predstavljeni u nastavku;
- 2) Druga po relevantnosti publikacija koja se bavi procjenama populacijskih vrijednosti ptica gnjezdarica datira od 2004. godine: Puzović, S., Simić, D. (2004): Serbia and Montenegro: population estimates, trend and conservation status. In: Burfield, J., Bommel, F. (eds): Birds in Europe: population estimates, trend and conservation status. Cambridge, UK: BirdLife International, Conservation Series, 12. 375p.;
- 3) Kako je izvor iz 2004 godine zahtijevao hitnu dopunu, na osnovu skoro objavljenih i neobjavljenih podataka, korišćena je najnoviji pregled procjena populacija ptica na nivou Evrope (država članica EU i drugih država koje nijesu članice EU): Evropska crvena lista ptica BirdLife International-a (2015). Luksemburg: Kancelarija za zvanične publikacije Evropskih zajednica.

Svi prikupljeni podaci su predstavljeni u MS Excel tabeli, pružajući najsveobuhvatnije i najrelevantnije važeće reference populacija ugroženih ptica od važnosti za Crnu Goru.

Proces pregleda procjene populacija (sa akcentom na Aneks I i migratorne vrste koje su najznačajnije za određivanje SPA područja) vrši se u dva koraka:

- 1) Prvi korak je prethodno opisan i u suštini predstavlja studiju o postojećim objavljenim i neobjavljenim podacima;
- 2) Drugi korak se bazira na koncentrisanju na nedostatke u podacima, što treba da ima za cilj sveobuhvatno sakupljanje podataka o raspostranjenosti, pojavljivanju ili veličini populacija odabranih vrsta.

Drugi korak će se odvijati u toku prvih 30 mjeseci istraživačkog procesa projekta, a rezultati će biti prikupljeni i vrednovani u ažuriranoj referentnoj listi, koja će biti predstavljena kako se bude bližio kraj studije.

Pripremljena lista će se slati u organizaciju BirdLife International radi revizije, prije slanja same liste Korisnicima i Upravnom odboru projekta na usvajanje.

Kako je kriterijum za odabir SPA područja bio planiran i biće planiran i u budućnosti (u cilju postizanja krajnje relevantnosti) na osnovu IBA kriterijuma, koje je razvio BirdLife Internacional, sam proces će uključivati sljedeće korake:

1) Dogovor o nacionalnim populacijama vrsta ptica gnjezdarica i zimovalica

Kako su IBA kriterijumi numerički/kvantitativni kriterijumi od kojih je većina povezana sa procentom nacionalnih populacija (5 ili 10 najboljih područja za određene vrste itd), neophodno je prvenstveno razjasniti nacionalne populacije. S obzirom na činjenicu da su objavljeni izvori informacija u velikom broju slučajeva proizvoljni ili stari (obuhvataju ukupne informacije o Srbiji i Crnoj Gori), neophodno je dodatno diskutovati sa CZIP-om (koji je sakupljao podatke za BirdLife Internacional 2015 publikaciju) i ostalim stručnjacima iz oblasti ornitologije da bi se postigao dogovor o nacionalnim populacijama zasnovanim na najboljim raspoloživim informacijama.

Posebna pažnja je posvećena ključnim vrstama ptica na osnovu kojih će SPA područja biti određena. Nedostaci su u velikoj mjeri prepoznati, a prikupljanje podataka tokom naredne dvije sezone istraživačkog rada na terenu će biti organizovano na način da se prikupi što je moguće više podataka tokom 30 mjeseci koliko traje realizacija projekta. Ažurirane procjene populacija ključnih vrsta će biti od koristi za pripremu konačne referentne liste za ptice, te za konačni odabir i razgraničenje SPA područja.

2) Konsultacije sa Sekretarijatom BirdLife Internacional-a o nacionalnim populacijama dogovorenim na nacionalnom nivou, i o EU populacijama ciljnih vrsta ptica koje moraju biti korišćene za određivanje numeričkih kriterijuma.

Pojedini djelovi kriterijuma zahtijevaju korišćenje EU populacija kao reference za određivanje nacionalnih pragova. Iz ovog razloga Sekretarijat BirdLife Internacional-a mora biti umiješan u ovaj proces. Konsultacije sa Naučnim timom BirdLife Internacional-a se vrše od samog početka procesa razvoja kriterijuma za odabir SPA područja, što garantuje validnost kriterijuma korišćenih za odabir SPA područja na nacionalnom nivou. Kao dio procesa konsultacija, sa Globalnim IBA Koordinatorom, Mike Evansom, dogovoreno je da će se, zbog male geografske veličine Crne Gore, 1% od 1% biogeografske populacije primjeniti na B2 i B3 kriterijume. Ovo nije nešto što će biti od važnog i direktnog uticaja na proces odabira SPA područja jer se u principu A i B kriterijumi ne primjenjuju tokom ove vježbe, već će predstavljati dodatne informacije o određenim populacijama ptica, koje, zbog veoma malog obima, mogu biti i dalje korišćene za detaljan proces razgraničenja i dodatnu procjenu određenih SPA područja. Vrijednosti pragova je predstavio Globalni sekretarijat BirdLife Internacional-a, i iste su dokumentovane u priloženoj MS Excel tabeli.

3) Dogovor o kriterijumima za odabir SPA područja u Crnoj Gori

Radionica će biti organizovana za zainteresovane strane (državne službenike, naučne institucije, nevladine organizacije koje se bave zaštitom ptica, nezavisne stručnjake za ptice, po mogućnosti uz učešće stručnih predstavnika iz Sekretarijata BirdLife Internacional-a), na kojima će biti predstavljeni i razmatrani elaborirani kriterijumi za odabir SPA područja.

Konačni nacrt verzije o elaboriranim kriterijumima će biti potvrđen ili ažuriran, što će ujedno biti i rezultat ove radionice.

4) Zvanično usvajanje kriterijuma za odabir SPA područja

Ovo je važan korak koji mora biti preduzet radi nacionalnog prepoznavanja kriterijuma za odabir SPA područja. U toku procesa elaboracije kriterijuma, raspravljaćemo sa Korisnikom o mogućnostima za pravno/zvanično usvajanje kriterijuma za odabir SPA područja. Konzorcijum eksperata će dogovoriti same kriterijume, dok će Korisnik pripremiti kriterijume za zvanično usvajanje.

IV KRITERIJUMI ZA ODABIR SPA PODRUČJA

Identifikacija i utvrđivanje granica područja posebne zaštite (SPA područja) mora biti u potpunosti zasnovano na naučnim kriterijumima, kao što je npr.: „1% populacije navedenih ugroženih vrsta” ili "močvarno stanište od međunarodnog značaja za migratorne vodene ptice". Države članice imaju prostora za diskreciju u određivanju najpogodnijih kriterijuma. Međutim, one moraju u potpunosti primijeniti ove kriterijume na način da se označe sve „najpogodnije teritorije”, kako bročano, tako i po površini. Na bazi informacija koje pružaju zemlje članice, Evropska komisija određuje da li su označena područja adekvatna da formiraju koherentnu mrežu za zaštitu ugroženih i migratornih vrsta.

Kao i svuda, i u Crnoj Gori procijenimo sve relevantne vrste ptica na osnovu IBA C-kriterijuma. Ptičje vrste koje bi, prema našim trenutnim saznanjima (objašnjeno u tekstu iznad), mogle da aktiviraju određene kriterijume, predstavljene su u daljem tekstu za svaki od šest C-kriterijuma ponaosob:

C1 –Vrste od globalnog značaja za zaštitu

Značajan broj globalno ugroženih vrsta ili vrsta od globalnog prirodnog značaja je prisutan na području.

Ovaj kriterijum se odnosi na vrste koje imaju jedan od sljedećih statusa IUCN Crvene liste: CR, EN, VU ili NT. Kriterijum je isti kao A1 IBA kriterijum. U Crnoj Gori postoji 11 vrsta koje mogu da aktiviraju C1 kriterijum:

Engleski i crnogorski naziv	Naučni naziv	Populacijski prag
Dalmatian Pelican – Dalmatinski pelikan	<i>Pelecanus crispus</i>	30 ind.
Common Pochard – Glavoč	<i>Aythya ferina</i>	60 ind.
Ferruginous Duck – Patka njorka	<i>Aythya nyroca</i>	60 ind.
Red-footed Falcon – Siva vjetruška	<i>Falco vespertinus</i>	60 ind.
Rock Partridge – Jarebica kamenjarka	<i>Alectoris graeca</i>	60 ind.
Eurasian Oystercatcher - Ostrigar	<i>Haematopus ostralegus</i>	60 ind.
Lapwing – Vivak (macudan)	<i>Vanellus vanellus</i>	60 ind.
Curlew – Velika carska šljuka	<i>Numenius arquata</i>	60 ind.
Black-tailed Godwit - Muljača	<i>Limosa limosa</i>	60 ind.
Turtle Dove - Grlica	<i>Streptopelia turtur</i>	60 ind.
Meadow Pipit – livadska trepteljka	<i>Anthus pratensis</i>	90 ind.

C2 – Koncentracija ugroženih vrsta na nivou Evropske Unije

Područje sadrži najmanje 1% populacija migratornih ptica ili ugroženih populacija vrsta na nivou Evropske unije.

U Crnoj Gori nalazi se osam vrsta koje će se koristiti za odabir područja pod kriterijumom C2. Pragovi za uključenje ovih vrsta proizilaze iz 1% biogeografskih pragova koje je postavila organizacija Wetlands International (Waterbird Population Estimates, Fifth Edition, 2012). Tabela sa odabranim vrstama i njihovim populacijskim pragovima predstavljena je ovdje:

Engleski i crnogorski naziv	Naučni naziv	Populacijski prag
Red-throated Loon – Riđogrli morski gnjurac	<i>Gavia stellata</i>	10
Dalmatian Pelican – Dalmatinski pelikan	<i>Pelecanus crispus</i>	65
Pygmy Cormorant - Fendak	<i>Microcarbo pygmaeus</i>	290
Great White Egret – Velika bijela čaplja	<i>Ardea alba</i>	470
Common Crane - Ždral	<i>Grus grus</i>	900
Mediterranean Gull – Crnoglavi galeb	<i>Larus melanocephalus</i>	6600
Little Gull – Mali galeb	<i>Larus minutus</i>	1000
European Roller - Modrovrana	<i>Coracias garrulus</i>	11

C3 – Zajednice migratornih ptica koje nijesu ugrožene na nivou EU

Područje sadrži najmanje 1% migratornih populacija ili populacija vrsta koje nijesu ugrožene na nivou Evropske unije.

U pitanju su migratorne ptice koje nijesu ugrožene na nivou Evropske unije i koje se pominju u članu 4(2) Direktive o pticama. Dvije vrste u Crnoj Gori trenutno mogu da aktiviraju kriterijum C3. Obje dosežu populacioni prag samo na dva područja u zemlji – na Ulcinjskoj solani i u okolini delte rijeke Bojane.

Engleski i crnogorski naziv	Naučni naziv	Populacijski prag
Garganey – Patka kašikara (grogotovac)	<i>Spatula querquedula</i>	20.000 ind.
Yellow-legged Gull – Sinji galeb	<i>Larus michahellis</i>	7.000 ind.

C4 – Velike zajednice

Područje redovno sadrži najmanje 20.000 migratornih vodenih ptica ili najmanje 10.000 parova migratornih morskih ptica jedne ili više vrsta.

Vodene ptice zavise od močvarnog staništa u ekološkom smislu. Sljedeće familije vodenih ptica, koje aktiviraju C4 kriterijum, mogu se naći u Crnoj Gori: *Gavidae*, *Podicipedidae*, *Pelecanidae*, *Phalacrocoracidae*, *Ardeidae*, *Ciconiidae*, *Threskiornithidae*, *Phoenicopteridae*, *Anatidae*, *Gruidae*, *Rallidae*, *Haemaotopidae*, *Recurvirostridae*, *Burhinidae*, *Glareolidae*, *Charadriidae*, *Scolopacidae*, *Laridae* i *Sternidae*. Neke od pomenutih familija takođe uključuju i predstavnike morskih ptica (npr. *Phalacrocoracidae*, *Laridae*, *Sternidae*). Ostale morske ptice koje se mogu naći u Crnoj Gori su predstavnici reda *Procelariiformes* i familija *Sulidae*, *Stercorariidae* i *Alcidae*. Razdvajanje vodenih od morskih ptica je preuzeto od Wetlands International-a (2012).

Kriterijum C4 se ne odnosi na specifične vrste i obuhvata sve vrste vodenih i morskih ptica koje se pojavljuju na području. Područja koja u Crnoj Gori redovno sadrže 20.000 vodenih ptica su Skadarsko jezero, Ulcinjska solana, Delta rijeke Bojane i Nikšićke akumulacije.

C5 – Velike zajednice – područja uskog grla

Područje je usko grlo u migracionom koridoru ako najmanje 5000 roda (*Ciconidae*) ili 3000 ptica grabljivica (*Accipitriformes*, *Falconiformes*) ili 3000 ždralova (*Gruidae*) migriraju preko područja za vrijeme prolječne ili jesenje migracije.

Još uvijek nije jasno da li u Crnoj Gori postoje područja koja se mogu kvalifikovati kao područja uskog grla. Postoje određeni pokazatelji da bi doline rijeka Morače i Zete, kao i djelovi obale Jadranskog mora, mogli da dosegnu prag područja uskog grla, te je stoga potrebno sprovesti specifično istraživanje kako bi se utvrdilo da li je to tačno ili ne.

C6 – Vrste ugrožene na nivou EU

Područje je jedno od pet najznačajnijih u evropskom regionu (NUTS)¹ po pitanju ugroženih vrsta ili podvrsta na nivou EU.

NACIONALNO PRAVILO: Područje je određeno kao SPA područje samo ako vrste populacije na području dosežu minimum populacijskog praga:

- (i) 2 para ili 6 individua – za ptice grabljivice sa velikim rasponom odomaćenosti² (suri orao, orao zmijar, bjeloglavi sup, orao klokotaš itd.) i za crnu rodu;
- (ii) 5 parova ili 15 individua za ostale vrste ptica koje nijesu pjevačice;
- (iii) 15 parova ili 45 individua za ptice pjevačice.

Za kritično ugrožene vrste minimalni populacijski prag je jedan par (ptice grabljivice), dva para (ostale ptice koje nijesu pjevačice) ili pet parova (pjevačice).

Vrste ugrožene na nivou EU odnose se na vrste iz Aneksa I Direktive o pticama. Kriterijumi C6 se obično primjenjuju na populacije gnjezdarica, ali se takođe mogu primijeniti i na populacije koje nijesu gnjezdarice (u principu to se ne odnosi na kratkoročne migrante), pri čemu su drugi kriterijumi manje relevantni (Heath &

¹ Fra. *nomenclature d'unités territoriales statistiques*: nomenklatura prostornih jedinica za statistiku

² Eng. *home range*

Evans 2000). U tabeli ispod navedene su vrste iz Aneksa I, koje dosežu ili potencijalno dosežu u Crnoj Gori prag C6 kriterijuma.

Od 104 vrste iz Aneksa I koje su navedene za Crnu Goru, 56 su, prema trenutnim saznanjima, prepoznate da odgovaraju C6 kriterijumu, a njih 16 je prepoznato da potencijalno dosežu pragove koji bi ih okvalifikovali kao vrste za C6 kriterijum. Opravdanje za isključivanje 32 vrste Aneksa I kao kvalifikatorne za određivanje SPA područja u Crnoj Gori, je dato u tabeli ispod.

Objašnjenja razloga za isključivanje vrsta kao kvalifikatornih za SPA područja u Crnoj Gori:

- 1 – rijetke ili slučajne vrste, nađene u Crnoj Gori u malim brojevima van perioda parenja
- 2 – rijetke gnjezdarice ili vrste sa nepotvrđenim statusom gnjezdarica, koje ne dosežu populacijske pragove ni na jednom području; nepoznat populacijski status ili nepotvrđeno gniježđenje.
- 3 – relativno česte vrste u Crnoj Gori, ali sa rasutom rasprostranjenošću, pri čemu zaštita područja nije relevantna
- 4 – status, pojavljivanje i veličina populacije nijesu dovoljno razjašnjene i potrebno je dodatno istraživanje kako bi se odlučilo da li ove vrste treba uključiti kao kvalifikatorne za određivanje SPA područja ili ne
- 5 – BirdLife International ne potvrđuje C6 kriterijume za ptice koje se pojavljuju na području samo za vrijeme migracije

Uobičajeni naziv (engleski i crnogorski)	Naučni naziv	Uključivanje (da /ne); razlog za isključivanje
Levant Sparrowhawk – kratkoprsti kobac	<i>Accipiter brevipes</i>	da
Cinereous Vulture – crni lešinar	<i>Aegypius monachus</i>	1
Golden Eagle – suri orao	<i>Aquila chrysaetos</i>	da
Greater Spotted Eagle – orao kloko-taš	<i>Aquila clanga</i>	4
Bonelli's Eagle – prugasti orao	<i>Aquila fasciatus</i>	4
Eastern Imperial Eagle – orao krstaš	<i>Aquila heliaca</i>	4
Short-toed Snake-eagle – orao zmijar	<i>Circaetus gallicus</i>	da
Western Marsh-harrier – eja močvarica	<i>Circus aeruginosus</i>	da
Hen Harrier – poljska eja	<i>Circus cyaneus</i>	4
Pallid Harrier – stepska eja	<i>Circus macrourus</i>	1

Montagu's Harrier – eja livadarka	<i>Circus pygargus</i>	2
Lesser Spotted Eagle – orao kliktaš	<i>Clanga pomarina</i>	1
Griffon Vulture – bjeloglavi sup	<i>Gyps fulvus</i>	da
White-tailed Sea-eagle – orao bjelorepan	<i>Haliaeetus albicilla</i>	1
Booted Eagle – patuljasti orao	<i>Hieraaetus pennatus</i>	4
Black Kite – crna lunja	<i>Milvus migrans</i>	4
Red Kite – crvena lunja	<i>Milvus milvus</i>	1
Egyptian Vulture – bijela kanja	<i>Neophron percnopterus</i>	1
European Honey-buzzard - osičar	<i>Pernis apivorus</i>	da
Greater Short-toed Lark – kratkoprsta ševa	<i>Calandrella brachydactyla</i>	da
Wood Lark – šumska ševa	<i>Lullula arborea</i>	da
Calandra Lark – velika ševa	<i>Melanocorypha calandra</i>	da
Common Kingfisher - vodomar	<i>Alcedo atthis</i>	da
Lesser White-fronted Goose - mala bjeločela guska	<i>Anser erythropus</i>	1
Ferruginous Duck – patka njorka	<i>Aythya nyroca</i>	da
Red-breasted Goose - riđogrla guska	<i>Branta ruficollis</i>	1
Tundra Swan – mali labud	<i>Cygnus columbianus</i>	1
Whooper Swan - žutokljuni labud	<i>Cygnus cygnus</i>	1
Smew - mali ronac	<i>Mergellus albellus</i>	1
Great White Egret - velika bijela čaplja	<i>Ardea alba</i>	da
Purple Heron - crvena čaplja	<i>Ardea purpurea</i>	da
Squacco Heron - žuta čaplja	<i>Ardeola ralloides</i>	da
Eurasian Bittern - bukavac	<i>Botaurus stellaris</i>	da
Little Egret - mala bijela čaplja	<i>Egretta garzetta</i>	da

Common Little Bittern - mala čaplja	<i>Ixobrychus minutus</i>	da
Black-crowned Night-heron - gak	<i>Nycticorax nycticorax</i>	da
Eurasian Thick-knee - noćni potrk	<i>Burhinus oedicnemus</i>	da
European Nightjar - leganj	<i>Caprimulgus europaeus</i>	da
Kentish Plover - morski žalar	<i>Charadrius alexandrinus</i>	da
Eurasian Golden Plover - zlatni vivak	<i>Pluvialis apricaria</i>	da
White Stork - bijela roda	<i>Ciconia ciconia</i>	2 i 5
Black Stork - crna roda	<i>Ciconia nigra</i>	4
European Roller - modrovrana	<i>Coracias garrulus</i>	da
Red-billed Chough - crvenokljuna galica	<i>Pyrrhocorax pyrrhocorax</i>	2
Ortolan Bunting - vrtna strnadica	<i>Emberiza hortulana</i>	da
Lanner Falcon - krški soko	<i>Falco biarmicus</i>	4
Saker Falcon - stepski soko	<i>Falco cherrug</i>	4
Merlin - mali soko	<i>Falco columbarius</i>	4
Eleonora's Falcon - mrki soko	<i>Falco eleonora</i>	1
Lesser Kestrel - bjelonokta vjetruška	<i>Falco naumanni</i>	4
Peregrine Falcon - sivi soko	<i>Falco peregrinus</i>	da
Red-footed Falcon - siva vjetruška	<i>Falco vespertinus</i>	da
Arctic Loon - crnogri morski gnjurac	<i>Gavia arctica</i>	1
Red-throated Loon - riđogri morski gnjurac	<i>Gavia stellata</i>	da
Collared Pratincole - zijavac	<i>Glareola pratincola</i>	da
Common Crane - ždral	<i>Grus grus</i>	da
Red-backed Shrike - rusi svračak	<i>Lanius collurio</i>	3
Lesser Grey Shrike - sivi svračak	<i>Lanius minor</i>	da
Masked Shrike - dugorepi svračak	<i>Lanius nubicus</i>	2

Whiskered Tern - bjelobrada čigra	<i>Chlidonias hybrida</i>	da
Black Tern - crna čigra	<i>Chlidonias niger</i>	5
Mediterranean Gull - crnoglavi galeb	<i>Larus melanocephalus</i>	5
Little Gull - mali galeb	<i>Larus minutus</i>	5
Little Tern - mala čigra	<i>Sternula albifrons</i>	da
Common Tern - crvenokljuna čigra	<i>Sterna hirundo</i>	da
Tawny Pipit - poljska trepteljka	<i>Anthus campestris</i>	da
Collared Flycatcher - bjelovrata muharica	<i>Ficedula albicollis</i>	da
Red-breasted Flycatcher - mala muharica	<i>Ficedula parva</i>	da
Bluethroat - modrovoljka	<i>Luscinia svecica</i>	4
Pied Wheatear - dvobojna bjeloguza	<i>Oenanthe pleschanka</i>	1
Great Bustard - droplja	<i>Otis tarda</i>	1
Osprey - orao ribar	<i>Pandion haliaetus</i>	1
Dalmatian Pelican - Dalmatinski pelikan	<i>Pelecanus crispus</i>	da
Great White Pelican - ružičasti pelikan	<i>Pelecanus onocrotalus</i>	1
Pygmy Cormorant - fendak	<i>Microcarbo pygmaeus</i>	da
Rock Partridge - jarebica kamenjarka	<i>Alectoris graeca</i>	da
Hazel Grouse - lještarka	<i>Bonasa bonasia</i>	da
Western Capercaillie - tetrijeb gluhan	<i>Tetrao urogallus</i>	da
White-backed Woodpecker - planinski djetlić	<i>Dendrocopos leucotos</i>	da
Middle Spotted Woodpecker - srednji djetlić	<i>Dendrocopos medius</i>	da
Syrian Woodpecker - seoski djetlić	<i>Dendrocopos syriacus</i>	3

Black Woodpecker - crna žuna	<i>Dryocopus martius</i>	da
Three-toed Woodpecker - troprsti djetlić	<i>Picooides tridactylus</i>	da
Grey-faced Woodpecker - siva žuna	<i>Picus canus</i>	da
Corncrake - kosac, prdavac	<i>Crex crex</i>	4
Little Crake – sivi barski pjetlić	<i>Porzana parva</i>	da
Spotted Crake – barski pjetlić	<i>Porzana porzana</i>	4
Baillon's Crake – mali barski pjetlić	<i>Zapornia pusilla</i>	da
Black-winged Stilt - vlastelica	<i>Himantopus himantopus</i>	da
Pied Avocet - sabljarka	<i>Recurvirostra avosetta</i>	2
Ruff – sprudnik ubojica	<i>Calidris pugnax</i>	5
Great Snipe - livadska bekasina	<i>Gallinago media</i>	1
Slender-billed Curlew - kratkokljuna c. šljuka	<i>Numenius tenuirostris</i>	1
Wood Sandpiper - sprudnik migavac	<i>Tringa glareola</i>	da
Boreal Owl - planinska kukumavka	<i>Aegolius funereus</i>	da
Short-eared Owl - sova močvarica	<i>Asio flammeus</i>	1
Eurasian Eagle-owl - velika ušara, buljina	<i>Bubo bubo</i>	da
Eurasian Pygmy-owl - patuljasta sova	<i>Glaucidium passerinum</i>	da
Ural Owl - uralska sova	<i>Strix uralensis</i>	4
Moustached Warbler - ševarski trstenjak	<i>Acrocephalus melanopogon</i>	4
Olive-tree Warbler – voljić maslinar	<i>Hippolais olivetorum</i>	4
Barred Warbler - pargava grmuša	<i>Sylvia nisoria</i>	da
Eurasian Spoonbill - čaplja kašikara	<i>Platalea leucorodia</i>	da
Glossy Ibis – ibis	<i>Plegadis falcinellus</i>	da

V ZAKLJUČCI

Skup kriterijuma za odabir SPA područja u Crnoj Gori je razvijan tokom proteklih šest mjeseci uz pomoć i uz značajan doprinos organizacije CZIP – BirdLife Montenegro (Darko Saveljic, Bojan Zekovic), i uz pomoć ostalih crnogorskih (Mihailo Jovicevic, Andrej Vizi) i stranih eksperata (Arne Thelin), kao i uz pomoć AAM ekspertskeg tima, odnosno Ključnog Eksperta 2 za Direktivu o pticama (Mati Kosea) u okviru vršenja dodijeljenih vježbi projekta. Ekspertski tim Globalnog sekretarijata BirdLife International-a u Kembridžu, tj. Mike Evans, menadžer podataka o očuvanju (odgovoran za ocjenjivanje i odobravanje procesa određivanja IBA područja) i njegov tim, će dodatno provjeriti ove kriterijume. Uz to, biće organizovana radionica za zainteresovane strane (državne službenike, naučne institucije, nevladine organizacije koje se bave zaštitom ptica, nezavisne stručnjake za ptice, uključujući i autora kao ekspertskeg predstavnika iz BirdLife International-a), u okviru koje će se prezentovati elaborirani kriterijumi za odabir SPA područja i o istim diskutovati. Kao rezultat ove radionice, konačni nacrt elaboriranih kriterijuma biće potvrđen ili ažuriran. Za vrijeme procesa elaboriranja kriterijuma diskutovaćemo sa Korisnikom o mogućnostima za pravno/zvanično usvajanje kriterijuma za odabir SPA područja. Konzorcijum eksperata će dogovoriti same kriterijume, dok će Korisnik pripremiti kriterijume za zvanično usvajanje.

Nakon predloga, najvažniji preostali dio procesa je prikupljanje podataka na terenu, koje će se odvijati između februara 2017 i maja 2019. godine u raznim djelovima Crne Gore. Do sada su identifikovana 32 potencijalna SPA područja kroz proces opsežnog konsultovanja i nakon detaljnog procesa određivanja prioriteta i evaluacije potrebnog stručnog/dnevnog uvida i usklađivanja sa raspoloživim resursima, plan aktivnosti za obje sezone biće predstavljen.

Nakon evaluacije i interpretacije prikupljenih podataka u naredne dvije sezone, preliminarni skup SPA područja će biti identifikovan i predstavljen Korisniku za formalno usvajanje.